

Miniprzewodnik po współpracy rozwojowej z perspektywy praw kobiet

coalition
Karat
gender equality

Publikacja powstała dzięki wsparciu Fundacji Edukacja dla Demokracji w ramach programu pomocy zagranicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2009 oraz Komisji Europejskiej. Za treści przekazywane w publikacji odpowiada Koalicja KARAT i nie są one wyrazem oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej.

Publikacja powstała w ramach wspólnej inicjatywy Polskiej Koalicji Social Watch oraz organizacji kobiecych skupionych w europejskiej sieci WIDE (*Women In Development Europe*) w celu upamiętnienia 30-tej rocznicy przyjęcia przez ONZ Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*). Konwencja CEDAW jest najważniejszym dokumentem wyznaczającym międzynarodowe standardy w zakresie ochrony praw kobiet we wszystkich dziedzinach życia. Więcej na: <http://www.unifem.org/cedaw30/>

Kolicja KARAT pragnie podziękować organizacji partnerskiej One World Action z Wielkiej Brytanii za udostępnienie fotografii dla celów publikacji.

Opracowanie Koalicja KARAT
Copyright © Koalicja KARAT 2009
Zdjęcia: © One World Action

Publikowanie i kopiowanie materiału możliwe tylko za zgodą Koalicji KARAT.

Zdjęcie na okładce: Liderki lokalnej społeczności przemawiają do reprezentantów władz lokalnych i krajowych, Uttar Pradesh, Indie. © One World Action 2008

polska pomoc

Publikacja powstała dzięki wsparciu Fundacji Edukacja dla Demokracji w ramach programu pomocy zagranicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2009 oraz Komisji Europejskiej. Za treści przekazywane w publikacji odpowiada Koalicja KARAT i nie są one wyrazem oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej.

Spis treści:

Na początek	3
1. Dlaczego perspektywa gender jest niezbędna w międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju?	5
• Kobiety a ubóstwo	6
• Godna praca	6
• Dobre rządzenie	7
• Dostęp do edukacji	8
• Ochrona zdrowia	8
• Walka ze zmianami klimatu	8
• Wnioski	9
2. Jak wygląda współpraca na rzecz rozwoju z perspektywy praw kobiet?	10
• Trochę historii. Od WID do GAD i MDG	10
• Milenijne Cele Rozwoju	11
• Nowa architektura pomocy	11
• Praktyka	13
3. Kobiety jako rzeczniczki zmian	15
• Monitoring. National Alliance of Women (NAWO), Indie	15
• Społeczność lokalna, Women For Change (WFC), Zambia	16
• Networking, Koalicja KARAT: Europa Centralna, Wschodnia, Bałkany i Azja Centralna	17
Na zakończenie....	19
Źródła informacji	20

Akronimy:

- CEDAW – Konwencja w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet
- GAD – podejście gender w rozwoju zwracające uwagę na różne role oraz relacje władzy między płciami w społeczeństwie (ang. *Gender and Development Approach*)
- GEI – Wskaźnik Równouprawnienia Płci Social Watch (ang. *Gender Equity Index*)
- MDG – Milenijne Cele Rozwoju (ang. *Millenium Development Goals*)
- NAWO – National Alliance of Women
- ODA – Oficjalna Pomoc Rozwojowa
- OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
- OECD DAC – Komitet ds. Rozwoju w ramach Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
- ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
- PKB – Produkt Krajowy Brutto
- PRSP – Strategie Redukcji Ubóstwa (ang. *Poverty Reduction Strategy Paper*)
- UE – Unia Europejska
- UNDP – Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ang. *United Nations Development Programme*)
- WAD – strategia zorientowane na kobiety jako osobną grupę docelową działań rozwojowych (ang. *Women in Development Approach*)
- WFC – Women for Change

Na początek...

Trudno dziś dyskutować z faktem, że prawa kobiet są prawami człowieka, a zasada równości płci – kwestią społecznej sprawiedliwości. W swoich raportach, dokumentach, oświadczeniach instytucje takie jak ONZ, Unia Europejska czy Bank Światowy wiele razy podkreślały, że równość płci ma podstawowe znaczenie dla wzrostu gospodarczego, redukcji ubóstwa i realizacji Milenijnych Celów Rozwoju. Niestety, mimo rosnącego uznania dla roli kobiet i wprowadzania coraz nowszych regulacji wrażliwych na płeć – kobiety wciąż nieporównywalnie bardziej niż mężczyźni cierpią z powodu niedostatku możliwości bezpiecznego, godnego i satysfakcjonującego życia.

„Problem” z płcią / gender polega na tym, że dotyczy on praktycznie wszystkich obszarów życia. Platforma Pekinśka¹, dokument końcowy IV Światowej Konferencji w sprawie Kobiet, zwraca uwagę na to, że kobiety są najbardziej narażone na dyskryminację wśród grup i tak już marginalizowanych ze względu na: kolor skóry, wiek, język, pochodzenie, kulturę, wyznanie, niepełnosprawność, przynależność plemienną i inne... Wiele kobiet napotyka na wyjątkowe trudności związane z samotnym macierzyństwem, zdrowiem reprodukcyjnym, życiem na terenach wiejskich, odizolowanych i ubogich. Z dużo cięższą sytuacją muszą mierzyć się kobiety uchodźczynie, kobiety przymusowo przesiedlone w granicach swojego kraju oraz imigrantki. Wreszcie coraz więcej kobiet jest szczególnie dotkniętych przez skutki zmian klimatu, HIV/AIDS, inne poważne choroby zakaźne oraz przemoc.

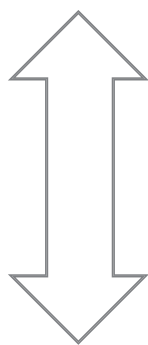
Współpraca rozwojowa jest odpowiedzialnością ze strony krajów rozwiniętych na problem ubóstwa, z powodu którego cierpi ponad 1/5 ludzi na świecie. Punktem dościsła jest

sytuacja w której wszyscy mogą swobodnie korzystać z możliwości do poszerzania swoich życiowych możliwości. Jako że, ubóstwo i związane z nim wyzwania mają płeć, mieć ją musi również edukacja rozwojowa, polityka i praktyka pomocy. Od 1 maja 2004 jesteśmy w gronie państw UE, które na wsparcie krajów najbiedniejszych przekazują największy odsetek swojego budżetu. Warto przyjrzeć się więc dynamice rozwoju z perspektywy praw kobiet. 18 grudnia 2009 roku minie 30 rocznica przyjęcia przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (CEDAW). Z tej okazji nie zaszkodzi jeszcze raz przypomnieć: nie może być mowy o skuteczności pomocy dla krajów rozwijających się bez skupienia wysiłków na promocji równości płci, nie będzie równości płci bez efektywnej współpracy na rzecz rozwoju.

¹ Pełna nazwa dokumentu: *Beijing Declaration and Platform for Action*. Tekst dostępny na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

Równość płci to wolność jednostki do rozwijania własnych zdolności, podejmowania decyzji bez ograniczeń narzucanych przez role płci. Równość zakłada równe korzystanie przez kobietę i mężczyznę ze społecznie cenionych dóbr, praw, możliwości, zasobów i nagród. Celem równości nie jest doprowadzenie do tego, aby kobiety i mężczyźni byli tacy sami, lecz aby ich możliwości i szanse życiowe były równe. Cel ten, z uwagi na przeszłość i tradycyjnie dyskryminujące praktyki społeczne w większej części świata, wymaga często określonych strategii zorientowanych na prawa kobiet, by osiągnięcie równości płci było rzeczywiście możliwe.

Na podstawie: Gender in Practice – *An operational kit for SDC and its Partners*, Szwajcarska Agencja Rozwoju i Współpracy

Rozwój (ang. development) to proces poszerzania możliwości życiowych i usuwania głównych źródeł zniewolenia człowieka. Jedną z najcięższych form zniewolenia uniemożliwiających jednostce kształtowanie życia zgodnie ze swoim potencjałem i w odpowiedzi na istniejące potrzeby jest ubóstwo.

W 1986 roku ONZ proklamowała Deklarację Prawa do Rozwoju, która w artykule pierwszym opisuje rozwój jako nienaruszalne prawo człowieka. Współpraca rozwojowa jest więc jednocześnie zobowiązaniem jak i instrumentem realizacji prawa do rozwoju dla wszystkich, którzy cierpią z powodu niedostatku możliwości życiowych w najbardziej ubogich krajach świata.

Na podstawie: Amarataya Sen, *Rozwój i Wolność*, Poznań 2002

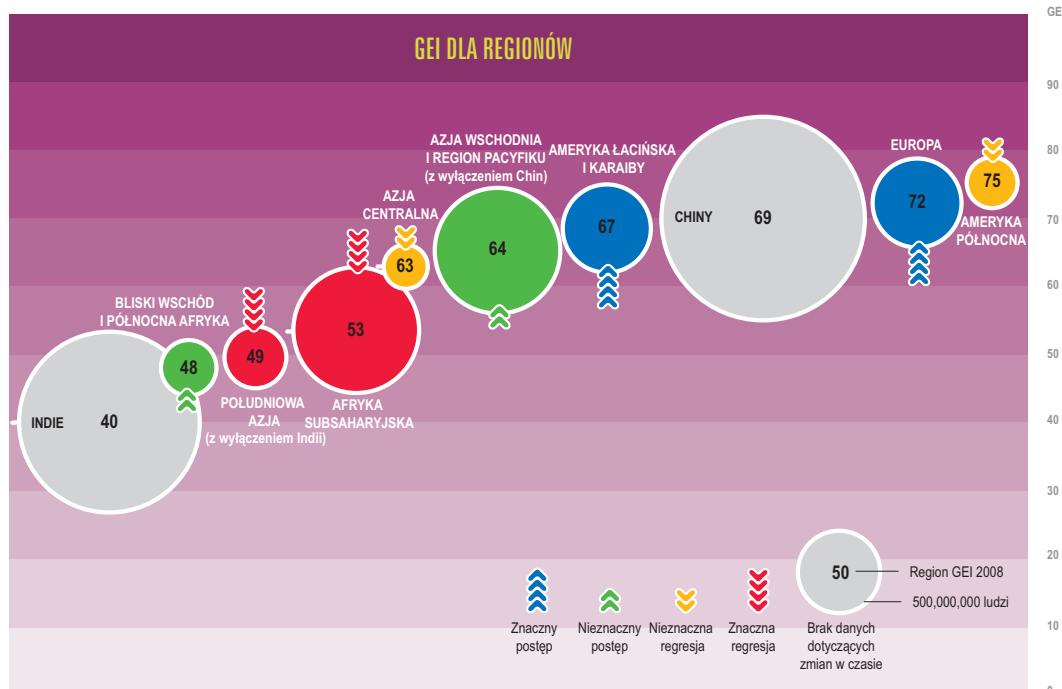
1. Dlaczego perspektywa gender jest niezbędna w międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju?

Od czasów pierwszej Dekady ONZ na rzecz Kobiet (1975-85) osiągnięto znaczny postęp w niwelowaniu nierówności płci w krajach rozwijających się. Coraz więcej uwagi poświęca się także włączaniu perspektywy praw kobiet do międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju. Niestety, mimo tych jednoznacznie pozytywnych sygnałów, kobiety i mężczyźni dzieli wciąż ogromna przepaść w dostępie i egzekwowaniu społecznych, politycznych i ekonomicznych praw. Według Gender Equity Index (GEI), sformułowanego przez Social Watch, ponad połowa kobiet na świecie żyje w krajach, które w ostatnim pięcioleciu nie odnotowały żadnego postępu w zakresie równouprawnienia płci. Co więcej, w krajach Afryki Subsaharyjskiej oraz Azji Południowej, gdzie poziom ubóstwa i tak jest największy, miał miejsce poważny regres.

Równouprawnienie płci ma oczywiście wiele wymiarów, które niełatwo jest zmierzyć i które trudno ostatecznie skwalifikować. W GEI ocenia się, na przykład, dostęp do edukacji, aktywność ekonomiczną i udział w życiu publicznym (ang. *empowerment*). Każdy z regionów może uzyskać maksymalnie 100 punktów. Im bliżej setki, tym wyższy poziom równości płci.

Mimo złożonej natury nierówności oraz uznania faktu, że pieniądze i równouprawnienie nie zawsze idą w parze², decydenci oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego są zgodne,

² Przykładem mogą być tu bogate kraje naftowe takie jak Arabia Saudyjska lub Katar, jak również Rwanda, która będąc jednym z najbiedniejszych państw na świecie ma jednocześnie największy odsetek kobiet we władzach krajowych.

Gender Equity Index dla regionów, 2004 -2007. Źródło: http://karat.org/karat/img/fckimages/GEI08_reverso_pl.pdf

że istnieją obszary o wyjątkowym znaczeniu w walce z dyskryminacją. Wymagają one szczególnych działań w ramach międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju. Należą do nich: walka z ubóstwem, godna praca, dobre rządzenie, dostęp do edukacji, zdrowie reprodukcyjne, opieka zdrowotna oraz zwalczanie zmian klimatu. Wszystkie one razem składają się na należne każdemu człowiekowi prawo do rozwoju. Każde z osobna zaś wymaga wzmożonych działań międzynarodowej społeczności, by kobiety, mogły to prawo realizować.

Kobiety a ubóstwo

Kobiety stanowią 70% populacji żyjących poniżej granicy ubóstwa na świecie. Nie jest to zbieg okoliczności. W ciągu ostatniej dekady liczba kobiet żyjących za mniej niż 1 dolara dziennie wzrosła dużo bardziej niż liczba mężczyzn. Feminizacja ubóstwa, bo tak nazywa się to zjawisko, jest ogromnym problemem i w krajach rozwijających się, i tych, które przechodzą transformację od gospodarki

planowanej do wolnorynkowej. Jakkolwiek problem ubóstwa dotyczy wszystkich w gospodarstwie domowym, w związku z podziałem pracy ze względu na płeć oraz odpowiedzialnością za zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, kobiety są nim obciążone w dużo większym stopniu. Starają się bowiem sprostać potrzebom konsumpcyjnym rodziny w warunkach pogłębiającego się niedostatku. Ubóstwo ma oczywiście wiele przyczyn i wiele twarzy, które zmieniają się i wzajemnie na siebie wpływają w zależności od miejsca i czasu. Feminizacja ubóstwa jest bezpośrednio związana z brakiem możliwości zarobkowania, niedostateczną autonomią płci, brakiem dostępu do zasobów gospodarczych, w tym kredytu, prawa własności, możliwości dziedziczenia, brakiem dostępu do edukacji, usług publicznych oraz minimalnym uczestnictwem w procesie podejmowania decyzji. Ubóstwo pozostaje również w przyczynowo-skutkowym związku z przemocą wobec kobiet, w tym wykorzystywaniem seksualnym.

Godna praca

Prawdą jest, że kobiety mają dziś dużo więcej możliwości zarobkowania, niż kiedykolwiek wcześniej. Niemniej jednak, ich ekonomiczna aktywność jest często niezauważana i niedoceniana z racji tego, że pracują one najczęściej w sektorach nieformalnych charakteryzujących się słabą produktywnością, bardzo niskimi zarobkami, złymi warunkami pracy i brakiem ochrony socjalnej. Według raportu UNDP dot. postępu w realizacji Milenijnych Celów Rozwoju z 2008 r. – prawie 2/3 kobiet w krajach rozwijających się pracuje w najgorzej opłacanych miejscach, na własny rachunek lub nieodpłatnie na rzecz swojej rodziny³. Dla milionów ludzi na świecie praca przestała być lekarstwem na wyjście z ubóstwa. Zarabiając niewiele więcej niż dolara dziennie stanowią oni wciąż rozrastającą się grupę „pracujących biedaków” (ang. *working poor*).

Kobiety na terenach wiejskich bardziej cierpią z powodu ubóstwa. Mają utrudniony dostęp do zasobów finansowych, także w wyniku prawa, które nie pozwala dziedziczyć wdowom po swoich mężach. Jane N. Magigita, Women's Legal Aid Center, Tanzania. © One World Action

³ Więcej: *The Millenium Development Goals Report 2008*, <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/The%20Millennium%20Development%20Goals%20Report%202008.pdf>

Należy podkreślić, że pozostawanie poza rynkiem pracy nie jest najczęściej wolnym wyborem kobiet. Dużo więcej kobiet pracowałoby, gdyby było to społecznie akceptowane lub istniało więcej możliwości bezpośrednio do nich skierowanych. Dodatkowe wyzwania związane są bowiem ze społecznymi oczekiwaniami co do roli matek, żon, żywicielki i opiekunki rodziny. Ubóstwo czasowe (ang. *time poverty*) jest kolejną krytyczną zmienną, która dużo bardziej dotyka kobiety. Wiąże się to często ze słabym dostępem lub niedostatecznym wsparciem ze strony instytucji publicznych takich jak żłobki czy przedszkola, które pomagają łączyć życie z rodzinie z zawodowym.

Warunkiem zrównoważonego rozwoju, który bierze pod uwagę płeć jest finansowa niezależność, którą kobiety mogą osiągnąć przez pracę.

Kohinoor Yeasmin, TARANGO – A Women's Upliftment Program, Bangladesz

Dobre Rządzenie

Kobiety stanowią ponad połowę ludności na świecie, ale jedynie 1/5 z nich uczestniczy w politycznym procesie podejmowania decyzji. Nie jest to zbieg okoliczności. Artykuł 21 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka stwierdza, że każdy człowiek ma prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem bezpośrednio lub poprzez swobodnie wybranych przedstawicieli. Równość płci w dostępie do funkcji publicznych nie jest jedynie kwestią demokracji czy społecznej sprawiedliwości. Jest to przede wszystkim warunek rzeczywistego włączenia perspektywy praw kobiet do politycznych decyzji danego kraju.

Kobiety zajmują w parlamencie przeciętnie 17% miejsc, a więc dużo poniżej celu 30%+, określonego w 1995 roku w Pekinie. Tylko 19 państw – przede wszystkim w Europie i Afryce – osiągnęło „pekiński próg”, który uważa się za wielkość konieczną dla możliwości efektywnego wpływu

kobiet na prace parlamentu. Kobiet wciąż brakuje na wysokich stanowiskach ministerialnych i państwowych. W 2008 roku na 150 głów państw, było tylko 7 kobiet. Jedynie 8 krajów ze 192 będących członkami ONZ powierzyło stanowisko szefowej rządu kobietom⁴. To za mało. Większy udział kobiet w polityce w znaczący sposób przyczyniłby się do zmiany praktyk dyskryminacyjnych i, co za tym idzie, skuteczniejszego zwalczania ubóstwa na świecie.

More Women More Power to kampania brytyjskiej organizacji One World Action (OWA), która swoje wysiłki w walce z globalnym ubóstwem koncentruje przede wszystkim na poprawie losu kobiet. OWA wzywa do oddania kobietom 50% miejsc w parlamentach i rządach na całym świecie, jak również alokacji większych środków finansowych w ramach Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA) na rzecz promocji udziału kobiet w życiu publicznym. Więcej o kampanii: http://www.oneworldaction.org/more_women_more_power/

Czy zmiana jest możliwa? Tak! Rwanda ma największy na świecie odsetek kobiet uczestniczących w procesie podejmowania decyzji. Kobiety stanowią prawie 50% w Izbie Deputowanych i około 35% w Senacie. Rząd Rwandy to także 34% kobiet.

⁴ Więcej: *The Millenium Development Goals Report 2008*, <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/The%20Millennium%20Development%20Goals%20Report%202008.pdf>

Dostęp do edukacji

Zapewnienie powszechnego dostępu do edukacji na poziomie podstawowym jest tym z Milenijnych Celów Rozwoju, w osiągnięciu, którego postęp jest najbardziej obiecujący. Klasy szkolne otworzyły się dla dziewczynek prawie we wszystkich regionach, jako że większość krajów poważnie potraktowała zobowiązanie do zapewnienia powszechnego nauczania na pierwszym poziomie. W rezultacie, we wszystkich krajach rozwijających się, liczba dziewczynek uczęszczających do szkoły podstawowej w latach 2000-2006 wzrosła bardziej niż liczba chłopców. Poziom równości płci w tym obszarze osiągnęło 2/3 krajów. Jest to nie do przecenienia. Nie podparta dyskryminacją edukacja dziewcząt i chłopców w wymierny sposób przyczynia się bowiem do równego statusu płci i zrównoważonego rozwoju społecznego. Mimo sukcesów, dużo pracy jest wciąż do wykonania. Ponad połowę dzieci, które wciąż nie chodzą do szkoły stanowią dziewczynki. Oceania, Afryka Subsaharyjska i Azja Zachodnia to tereny, gdzie postęp jest najwolniejszy. Kobiety to także 2/3 światowej populacji nie umiejących czytać i pisać⁵. Wszystko to wymaga ciągłych wysiłków międzynarodowej społeczności. Efektywna współpraca na rzecz rozwoju nie obejdzie się bowiem bez wsparcia edukacji jako podstawowego prawa człowieka i narzędzia egzekwowania prawa do rozwoju.

Ochrona zdrowia

Kobiety mają różne potrzeby i nierówny w stosunku do mężczyzn dostęp do opieki zdrowotnej. Dotyczy to przede wszystkim ich zdrowia reprodukcyjnego oraz usług medycznych w zakresie zapobiegania chorobom i leczenia ich u dzieci. W wielu krajach, zwłaszcza najstabilniej rozwiniętych, gdzie infrastruktura medyczna i tak była bardzo uboga, spadek wydatków publicznych na ochronę zdrowia spowodował zamknięcie wielu placówek i pogorszenie jakości świadczonych usług. W wie-

⁵ Tamże.

Maria Silo jest nosicielką wirusa HIV / AIDS i koordynatorką Tigomedze Aids Support Organisation w Malawi. Maria głośno upomina się o prawa kobiet żyjących z wirusem. Foto: Andy Rutherford, © One World Action

lu miejscach sytuację dodatkowo pogorszyła prywatyzacja bez odpowiednich gwarancji dostępu do podstawowych i przystępnych cenowo usług dla wszystkich. W Afryce Subsaharyjskiej 1 na 22 kobiety umiera podczas porodu. W Europie zdarza się to raz na 7.300⁶ przypadków. Coraz większym problemem jest HIV/AIDS. Kobiety bowiem zakażają się łatwiej. Praktycznie w każdym kraju więcej jest chorych kobiet niż mężczyzn. W Afryce 60% zakażonych to kobiety.

Walka ze zmianami klimatu

Walka ze zmianami klimatycznymi, szczególnie w perspektywie zbliżającego się w grudniu 2009r. Szczytu Klimatycznego ONZ w Kopenhadze, zajmuje dziś prawie wszystkich polityków na świecie. Decydenci, choć niekoniecznie zgodni co do strategii, które powinny się przyjąć, przyznają, że zmiany klimatyczne będą mieć dramatyczne konsekwencje dla

⁶ Tamże.

środowiska oraz społecznego i ekonomicznego dobrobytu na świecie. Więcej będzie katastrof naturalnych i rywalizacji o zasoby naturalne. Ludziom zagrozi głód. Nie wszyscy jednak pamiętają, że tragiczne konsekwencje zmian klimatycznych dotyczą i będą dotyczyć przede wszystkim kobiet.

Kobiety stanowią największy odsetek żyjących poniżej granicy ubóstwa. Społeczności, w których mieszkają są mocno zależne od lokalnych zasobów naturalnych, które z kolei są niezmiernie podatne na zmiany klimatu. To przede wszystkim kobiety, szczególnie na terenach wiejskich, w krajach rozwijających się odpowiedzialne są za zaopatrzenie gospodarstwa w wodę, drewno na opał, materiał do gotowania czy jedzenie. Susza, nadmierne opady deszczu czy pustynnienie praktycznie pozbawia środków do życia je i całe rodziny. Sytuację pogarsza dodatkowo ograniczane często prawo własności, przymusowe migracje i minimalny udział w procesie rządzenia, zarówno na poziomie lokalnym, jak i państwowym. Aby skutecznie walczyć ze zmianami klimatu nie można pominąć perspektywy płci. Współpraca na rzecz rozwoju nie może z kolei pominąć ubóstwa klimatycznego, które stało się globalną codziennością.

Wnioski

Równość płci, podobnie jak współpraca rozwojowa, ma charakter kompleksowy. Nie ma tu prostych zależności czy jednokierunkowych rozwiązań. Wszystkie wymienione wyżej krytyczne obszary są ze sobą powiązane. I tak np. udział kobiet w życiu publicznym nie oznacza automatycznej poprawy losu dla wszystkich. Stanowi on jednak duży krok w kierunku formułowania polityk przyjaznych kobietom np. w obszarze służby zdrowia czy rynku pracy.

Ignorowanie nierówności płci oraz feminizacji ubóstwa ma trudny do przecenienia negatywny wpływ na krajowy dobrobyt, zrówno-

ważony rozwój społeczny, dobre rządzenie i, w efekcie, redukcję ubóstwa. Wniosek ten to bardzo duże wyzwanie dla międzynarodowej społeczności, szczególnie teraz, w czasie globalnego kryzysu finansowego, którego negatywne konsekwencje po raz kolejny ponoszą przede wszystkim kobiety. Fakt ten nie jest niczym nowym. Od lat stymuluje on powstawanie różnego rodzaju strategii, regulacji czy dokumentów podejmujących temat globalnych zobowiązań na rzecz skutecznej walki z ubóstwem na świecie. Finansowanie współpracy na rzecz rozwoju jest bowiem równoznaczne z finansowaniem działań na rzecz równości płci i praw kobiet. **Dyskryminacja ze względu na płeć i odmawianie kobietom należnych im praw jest przyczyną ubóstwa. Jednocześnie równość płci i awans społeczny kobiet może w znaczący sposób przyczynić się do realizacji prawa do rozwoju dla wszystkich.**

Dlaczego perspektywa gender jest niezbędna w międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju?

- Ponad 500 000 kobiet umiera co roku w czasie ciąży lub porodu.
- Dzieci kobiet, które uczęszczały przez co najmniej 5 lat do szkoły podstawowej, mają 40% więcej szans na przeżycie pierwszych 5 lat.
- Kobiety przeciętnie zajmują jedynie 17% miejsc w parlamentach na świecie.
- W krajach Afryki Subsaharyjskiej opłacalność rolnictwa zwiększyłaby się o 20% jeśli kobiety miałyby takie same prawo i dostęp do ziemi, ziaren oraz nawozu jak mężczyźni
- Kobiety reinwestują 90% swojego dochodu w rodzinę i na rzecz swojej społeczności, podczas gdy mężczyźni jedynie 30% – 40%.

Na podstawie: *DAC Guiding Principles for Aid Effectiveness, Gender Equality and Women's Empowerment*

2. Jak wygląda współpraca na rzecz rozwoju z perspektywy praw kobiet?

Trochę historii. OD WID do GAD i MDG

Strategie odwołujące się do praw kobiet we współpracy rozwojowej zmieniały się i ewoluowały przez ostatnie 30 lat. Generalnie panowała zgoda co do tego, że programy pomocowe nie docierają do kobiet tak jak powinny. Rozpoznawano fakt, że ponad połowa ludności na świecie nie ma dostępu do odpowiednich zasobów, które pozwoliłyby na egzekwowanie należnego im prawa do rozwoju. Pozostawało jednak pytanie: jak wyzwanie nierówności płci odpowiednio zaadresować? Początkowo skupiano się przede wszystkim na działaniach dla i na rzecz kobiet. Pod koniec lat 80-tych jednak, podejście Gender w Rozwoju (ang. *Gender and Development*, GAD) zwracające uwagę na różne role oraz relacje władzy między płciami w społeczeństwie coraz bardziej zastępowało strategię zorientowaną na kobiety jako osobną grupę docelową działań rozwojowych (tzw. *Women in Development*, WID approach). Krótko mówiąc GAD, zamiast pojedynczych skoncentrowanych interwencji, proponował włączenie perspektywy praw kobiet do wszystkich polityk, programów i strategii w ramach międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju. Narzędziem, które służyć miało wdrażaniu perspektywy GAD miał być tzw. *gender mainstreaming*.

Choć GAD na dobre zakorzenił się w praktyce rozwojowej, dopiero w latach 90-tych, fundament pod niego położyła Konwencja w sprawie Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 1979r. CEDAW jest najważniejszym międzynarodowym dokumentem wyznaczającym standardy ochrony praw kobiet we wszystkich dziedzinach życia. Konwencja nakłada na rządy obowiązek regularnego, co 4-letniego raportowania do Komitetu CEDAW o sytuacji kobiet w kraju oraz postę-

pach / przeszkodach we wdrażaniu artykułów Konwencji. Wraz z Platformą Pekińską – dokumentem przyjętym w 1995 r. w Pekinie, który jest szczególnego rodzaju przewodnikiem dla rządów do wdrażania zobowiązań Konwencji – CEDAW stanowi najważniejszy i najobszerniejszy zbiór prawnie obowiązujących regulacji w zakresie ochrony praw kobiet. Odwoływać się do niego powinny wszystkie międzynarodowe i krajowe działania zorientowane na równy status płci i walkę z dyskryminacją. Do działań tych zalicza się również globalna współpraca na rzecz rozwoju.

Perspektywa *gender in development* przyjęta została przez większość donatorów bi- i multilateralnych przed końcem XX wieku. GAD zwrócił uwagę międzynarodowej społeczności na prawa kobiet i ich społeczny awans jako cele same w sobie, podkreślając jednocześnie zależność między ubóstwem a nierównością płci oraz szczególną marginalizacją kobiet i dziewczynek w krajach rozwijających się. Uzupełnieniem *gender mainstreaming'u* w ramach GAD było także przyjęcie przez niektórych donatorów tzw. podejścia dwutorowego (ang. *twin track approach*), tzn. rezerwowania konkretnych środków finansowych oraz stosowania specyficznych narzędzi skoncentrowanych bezpośrednio na promocji praw kobiet. Tego rodzaju uzupełniony GAD jest dziś najpowszechniej stosowaną strategią na rzecz równości płci. Na podobnej logice opierają się także Milenijne Cele Rozwoju (ang. *Millennium Development Goals*, MDG).

Pełna implementacja CEDAW jest wstępem do realizacji Milenijnych Celów Rozwoju.

Dorcas Coker-Appiah, Gender Studies & Human Rights Documentation Center, Członkini Komitetu CEDAW, Ghana

Milenijne Cele Rozwoju

Przyjęte na szczycie ONZ w 2000 roku, Milenijne Cele Rozwoju, są konkretną, także finansową deklaracją ze strony państw najbogatszych, które zobowiązały się do przekazywania 0,07 PKB⁷ do 2015 na walkę z ubóstwem na świecie. Wyznaczając 8 obszarów, na których w pierwszej kolejności powinny skupić się wysiłki międzynarodowej społeczności, zgodnie z zasadą *twin track approach*, Cele Milenijne z jednej strony, bezpośrednio wskazują na równość kobiet i mężczyzn jako cel sam w sobie, a z drugiej – włączają perspektywę płci według strategii *gender mainstreaming*. Dla przykładu Cel 3 poświęcony jest wyłącznie promocji równości płci i awansu społecznego kobiet. Z kolei najważniejszy Cel 1, wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu, dotyczy także, a może i przede wszystkim kobiet, jeśli przypomni sobie, że to właśnie one stanowią najliczniejszą grupę żyjącą za mniej niż dolara dziennie. Każdy z 8 Milenijnych Celów Rozwoju ma bowiem swoją „genderową specyfikę”. Osiągnięcie MDG bez skupienia wysiłków na sytuacji kobiet zwyczajnie nie jest możliwe. Deklaracja Milenijna, mimo krytyki ze strony wielu organizacji kobiecych na świecie za nie dostatecznie daleko idącą wrażliwość na płeć jest jednym z najważniejszych dokumentów promujących równość płci w kontekście rozwoju. Stanowi też fundament tego, co nazywamy nową architekturą pomocy, która przynosi dziś nowe wyzwania donatorom i organizacjom pozarządowym pracującym na rzecz włączenia praw kobiet do międzynarodowej współpracy rozwojowej.

⁷ Dla nowych krajów członkowskich UE, w tym Polski, zobowiązanie to jest odpowiednio mniejsze: 0,17% PKB do 2010 i 0,33% PKB do 2015.

Najważniejsze międzynarodowe dokumenty dot. praw kobiet i równości płci:
Konwencja w sprawie Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) (1979)
Pekińska Platforma Działania (1995)
Milenijne Cele Rozwoju (2000)
Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ dot. kobiet, pokoju i bezpieczeństwa (2000)

Gender w Milenijnych Celach Rozwoju:
Cel 2: Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym

- Zapewnienie, że do 2015 roku dzieci na całym świecie – zarówno chłopcy, jak i dziewczęta – będą mogły ukończyć szkołę podstawową.

Cel 3: Zapewnienie równości płci i awansu społecznego kobiet

- Wyeliminowanie nierównego dostępu płci do pierwszego i drugiego szczebla edukacyjnego do 2005 roku, a na wszystkich szczeblach do 2015 roku
- Zwiększenie udziału kobiet w zatrudnieniu poza sektorem rolniczym
- Zwiększenie udziału kobiet w pracach parlamentów krajowych

Cel 5: Poprawienie opieki zdrowotnej nad matkami

- Zmniejszenie umieralności okołoporodowej o 2/3
- Zwiększenie liczby urodzeń przy asyście wykwalifikowanego personelu
- Osiągnięcie do 2015 roku uniwersalnego dostępu do zdrowia reprodukcyjnego

Nowa architektura pomocy

Z perspektywy pomocy rozwojowej ostatnia dekada upłynęła pod znakiem rewolucyjnych zmian.

Rządy państw donatorów coraz częściej przekazują środki (Oficjalną Pomoc Rozwojową, ODA) bezpośrednio rządowi państw biorców

wspierając ich wysiłki na rzecz wzięcia odpowiedzialności za rozwój we własnym kraju. Wiąże się to z odchodzeniem od fundowania pojedynczych projektów pomocowych wdrażanych przez agencje państw donatorów, tudzież organizacje pozarządowe. Nowe instrumenty pomocy rozwojowej promowane w ramach nowej architektury pomocy to przede wszystkim:

- **Strategie Redukcji Ubóstwa** państw biorców (ang. *Poverty Reduction Strategy Papers*). PRSP wprowadzono w celu wzmocnienia własności krajów partnerskich w walce z ubóstwem w swoim kraju. Dziś, gdy rządy krajów rozwijających się zwracają się z prośbą o wsparcie do międzynarodowej społeczności, powinny przedstawić im odpowiednie strategie stworzone w ramach szerokiej konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim i sektorem prywatnym. Również proces monitoringu oraz ewaluacja angażować powinny wszystkich interesariuszy nie wyłączając donatorów, którzy do realizacji PRSP się przyczynili.
- **Bezpośrednie Wsparcie Budżetowe.** Instrument ten polega na wpłatach środków w ramach dwu i wielostronnej Oficjalnej Pomocy Rozwojowej bezpośrednio do budżetu kraju-biorcy. Ma to na celu wsparcie realizacji strategii redukcji ubóstwa w krajach rozwijających się. Wpłat dokonują bezpośrednio państwa-donatorzy (tzw. pomoc dwustronna) oraz międzynarodowe instytucje takie jak Bank Światowy czy Odpowiednie Agendy ONZ (tzw. pomoc wielostronna).
- **Wsparcie Sektorowe.** Jest to strategia koncentrowania przez dawcę udzielanej pomocy na jednym bądź kilku sektorach, zgodnie ze zgłoszonymi przez państwo-biorcę potrzebami określonymi w strategii rozwoju tego sektora. Od wsparcia budżetowego różni się tym, że środki przeznaczane są na rozwój w specyficznym obszarze, jak np. szkolnictwo czy opieka zdrowotna.

„Rewolucja” oraz ramy tego co nazywamy dziś „nową architekturą pomocy” oparte są w dużej mierze na 5-ciu zasadach przyjętej

w 2005r. Deklaracji Paryskiej ws. Skuteczności Pomocy. Najważniejszą z nich jest zasada własności procesu rozwojowego po stronie biorców (ang. *ownership*).

Deklaracja Paryska, choć sama nieszczerólnie wrażliwa na płeć, zapoczątkowała szereg nowych międzynarodowych regulacji i dokumentów, które wyraźnie wskazują na prawa kobiet i równość płci jako warunek efektywnej współpracy w ramach nowej architektury pomocy. Należą do nich:

- Europejski Konsensus ws. Rozwoju, który jako pierwszy w historii wspólny dokument Komisji Europejskiej, Parlamentu i państw członkowskich reguluje wspólne cele Europy dot. relacji z krajami rozwijającymi się. Zgodnie z Konsensusem „awans społeczny kobiet jest kluczowym czynnikiem wszelkiego rozwoju, a równość płci powinna stanowić zasadniczy trzon wszelkich strategii dotyczących polityk”⁸
- Komunikat Komisji Europejskiej ws. Równości Płci i Awansu Społecznego Kobiet we Współpracy Rozwojowej⁹, który jak do tej pory wystął najmocniejszy sygnał dot. konieczności włączenia perspektywy płci we wszystkie obecne i przyszłe instrumenty przekazywania wsparcia.
- Agenda Działań z Akry, która będąc ewaluacją wdrażania Deklaracji Paryskiej, niejako uzupełniła jej tekst o rozpoznanie, że „równość płci, poszanowanie praw człowieka oraz ochrona środowiska naturalnego są kluczowe dla osiągnięcia rzeczywistego wpływu na polepszenie warunków życia ubogich kobiet, mężczyzn i dzieci. Niezbędnym jest by wszystkie polityki nawiązywały do tych 3 obszarów w sposób bardziej spójny i systematyczny”¹⁰.

⁸ Europejski Konsensus ws. Rozwoju, Artykuł 11. Pełny tekst na: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/european_consensus_2005_en.pdf

⁹ Ang. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – Gender Equality and Women Empowerment in Development Cooperation. Pełny tekst na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0100:EN:HTML>

¹⁰ Agenda Działań z Akry, Paragraf 3. Pełny tekst na: <http://www.oecd.org/dataoecd/58/16/41202012.pdf>

Dokumenty te, często techniczne i dla przeciętnego obywatela mało zrozumiałe, mają i będą mieć coraz większy wpływ na dynamikę działania wszystkich podmiotów zaangażowanych we współpracę na rzecz rozwoju. Od rządów krajów partnerskich oczekuje się bowiem coraz bardziej efektywnej realizacji strategii redukcji ubóstwa, odpowiedzialności za osiągnięte rezultaty oraz zwiększenia przejrzystości względem swoich obywateli. Od donatorów z kolei, wzmocnienia rządów krajów partnerskich i wycofywania się z pomocy projektowej, przy jednoczesnym monitoringu skuteczności wydatkowania pieniędzy w krajach biorcach. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego natomiast coraz częściej przyjmują rolę strażników patrzących na ręce dwóm pozostałym zaangażowanym. Na ile proces ten przyczyni się do niwelowania nierówności płci i promocji praw kobiet przekonamy się pewnie w ciągu kilku następnych lat. To co widzimy teraz niestety nie wygląda zachęcająco.

Najważniejsze międzynarodowe dokumenty regulujące przekazywanie Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA) z perspektywy płci:

- Milenijne Cele Rozwoju (2000)
- Deklaracja Paryska ws. Skuteczności Pomocy (2005)
- Europejski Konsensus ws. Rozwoju (2005)
- Komunikat Komisji Europejskiej ws. Równości Płci i Awansu Społecznego Kobiet we Współpracy Rozwojowej (2007)
- Agenda Działań z Akry (2008)

Praktyka

Trzydzieści lat po przyjęciu przez większość krajów na świecie Konwencji CEDAW i prawie 10 lat po Deklaracji Milenijnej kobiety wciąż stanowią ok. 70% żyjących poniżej granicy ubóstwa, w regionach najbiedniejszych umiarkowanie okołoporodowa niebezpiecznie wra-

sta, a udział kobiet w procesie podejmowania decyzji pozostaje niedostateczny. Według ostatniego raportu Komitetu ds. Rozwoju w ramach OECD¹¹ (2009) jedynie 185 milionów USD z puli Oficjalnej Pomocy Rozwojowej 9793 mln USD, przeznaczonych przez Komisję Europejską na wsparcie określonych sektorów (tzw. *total sector allocable aid*) w krajach biorcach miało jako swój „główny cel” finansowanie równości płci. Dwadzieścia trzy procent środków przeznaczono na działania, w których równość płci była wysoko na liście priorytetów. To dużo mniej niż w stosunku do innych kwestii horyzontalnych (np. dobrego rządzenia czy ochrony środowiska) i zdecydowanie za mało w kontekście globalnego kryzysu finansowego, w wyniku którego przewiduje się, że aż 53 miliony osób więcej może dostać się w pułapkę ubóstwa¹². Jeszcze inną kwestią jest spójność polityk dotyczących handlu, intelektualnych praw własności, migracji czy rolnictwa i ich wpływ na rozwój jako całość i relację płci w szczególności. Problem ten jedynie sygnalizujemy, gdyż nie mieści się on w ramach tej publikacji.

Pomimo coraz lepszych regulacji prawnych i deklaracji międzynarodowych, ewaluacja faktycznie podejmowanych działań na rzecz włączania perspektywy praw kobiet do współpracy rozwojowej wskazuje na zjawisko tzw. *wyparowywania zobowiązań* (ang. *policy evaporation*). W konsekwencji, nieefektywne przenoszenie deklaracji na pole praktyki w ogromnym stopniu obniża skuteczność podejmowanych działań. Wynika to między innymi z:

- niedostatecznej kompetencji w zakresie strategii *gender mainstreaming* oraz *twin track approach* ze strony tych, którzy zajmują się wdrażaniem działań i formułowaniem polityk rozwojowych;
- dużych trudności i niewystarczającej determinacji do pracy w warunkach kultu-

¹¹ Aid in support of gender equality and women's empowerment, Pełny tekst: <http://www.oecd.org/dataoecd/40/7/42759705.pdf>

¹² Więcej: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,contentMDK:22068931~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>

rowych nie sprzyjających respektowaniu praw kobiet i równości płci;

- braku danych / statystyk odzwierciedlających różne położenie / potrzeby kobiet i mężczyzn, które w wymierny sposób przysłużyłyby się do planowania, monitorowania i ewaluowania podejmowanych interwencji;
- zbyt małej ilości zasobów przeznaczanych na finansowanie równości płci.

Na dodatek, trudno jest dziś powiedzieć, jakie będą konsekwencje nowej architektury pomocy z perspektywy poprawy losu kobiet w krajach rozwijających się. Do tej pory, porażki idą w parze z dobrymi praktykami. Dla przykładu, pierwsza poważna ewaluacja nowej architektury pomocy dotyczyła oceny wpływu wsparcia sektorowego na promocję równości płci. Zbadano pomoc dla sektora ochrony zdrowia w Bangladeszu i Ghanie oraz wsparcie rolnictwa w Kenii, Zambii i Mozambiku. Okazało się, że w większości przypadków wsparcie to obejmowało jedynie bardzo wąskie inwestycje skierowane do kobiet i dziewczynek, nie dotyczyło natomiast poważnych społecznych i politycznych obszarów, które w rzeczywistości uniemożliwiały zapewnienie równości płci w dostępie do badanych sektorów. Z drugiej strony jednak dużo pozytywnych zmian zaszło jeśli chodzi o angażowanie kobiet w przygotowywanie krajowych strategii redukcji ubóstwa na bazie których, donatorzy udzielają swojego wsparcia. W Tanzanii np. przedstawicielki społeczeństwa obywatelskiego odniosły spektakularny sukces włączając do tego najważniejszego dokumentu ideę tzw. *gender budgetingu* – budżetowania wydatków podejmowanych wspólnie przez dawcę i biorcę pomocy z perspektywy płci. Ich działania doprowadziły do wypracowania specjalnych wskaźników monitorujących finansowanie i dostęp kobiet do edukacji, zdrowia, ochrony prawnej i rolnictwa¹³. W nowych rozwiąza-

niach jest więc bardzo duży potencjał. Pytanie tylko czy zostanie wykorzystany...

Polska: Zgodnie ze strategicznym dokumentem wyznaczającym kierunki współpracy na rzecz rozwoju, polska pomoc udzielna być powinna zgodnie z zasadami równości płci.

Na postawie: *Strategia polskiej współpracy na rzecz rozwoju* przyjęta przez Radę Ministrów RP 21 października 2003 r.

¹³ Więcej o obu przypadkach: *Women's Rights and Gender Equality in the New Aid Environment and Civil Society Organizations. A Research Project of the UK Gender and Development Network*, January 2008. Pełny tekst: <http://www.gadnetwork.org.uk/pdfs/Jan08/GAD-Network-Report.pdf>

3. Kobiety jako rzeczniczki zmian

Wsparcie, promocja oraz współpraca z kobietami – rzeczniczkami i inicjatorkami społecznych zmian – jest niezbędna dla skutecznej walki z ubóstwem w krajach rozwijających się.

Wbrew stereotypom podejmowane w ten sposób działania przyczyniają się nie tylko do poprawy losu kobiet, ale i całych społeczności, które, zależne od tradycyjnego podziału pracy, zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych rodziny pozostawiają kobietom. Nic więc dziwnego, że w Afryce, Azji, Ameryce Południowej i Europie Wschodniej kobiety organizują się biorąc sprawy w swoje ręce. Poniżej przedstawiamy przykłady działań, które już przyniosły wymierne rezultaty lub mają szansę przynieść je w przyszłości. Dobrych praktyk i inspirujących przykładów w praktycznie wszystkich obszarach, gdzie występuje dyskryminacja ze względu na płeć jest naprawdę wiele. Dla potrzeb poniższej publikacji ograniczymy się jednak do 3: monitorowania realizacji podjętych zobowiązań, pracy w społeczności lokalnej oraz międzynarodowej współpracy na rzecz podnoszenia świadomości o sytuacji kobiet w krajach rozwijających się.

Monitoring. National Alliance of Women (NAWO), Indie

NAWO jest koalicją organizacji kobiecych, osób indywidualnych i kobiecych związków zawodowych, które podzielają ideę równości płci i społecznej sprawiedliwości dla kobiet i mężczyzn. Z centralą w Deli i Bangalore, NAWO ma swoje lokalne biura na terenie całego kraju. Koalicja koncentruje się przede wszystkim na podnoszeniu świadomości mieszkańców i decydentów kraju w obszarze dyskryminacji, której doświadczają kobiety na poziomie lokalnym oraz wspieraniu poszkodowanych w dochodzeniu sprawiedliwości. Jednym z podstawowych działań NAWO jest monitorowanie wywiązywania się rządu in-

dyjskiego z zobowiązań podjętych na forum międzynarodowym, szczególnie w zakresie Konwencji CEDAW.

CEDAW jest najważniejszym międzynarodowym dokumentem wyznaczającym prawne standardy ochrony praw kobiet we wszystkich dziedzinach życia. Ratyfikując Konwencję w 1993 roku rząd indyjski jednocześnie zobowiązał się składać co 4 lata raport dot. działań podjętych na rzecz praw kobiet Komitetowi CEDAW. Jak do tej pory złożone zostały 2 raporty. Każdemu z nich towarzyszył raport cień opracowany przez ekspertki i aktywistki NAWO.

Przygotowywany przez organizacje pozarządowe raport cień zwraca uwagę na obszary, do których w oficjalnym raporcie kraj najczęściej się nie przyznaje. Ma to kapitalne znaczenia dla ewaluacji dokonywanej przez Komitet CEDAW i wystawianych przez niego rekomendacji, do wdrożenia których sprawozdający kraj powinien zobowiązać się do czasu następnego raportu okresowego.

Przygotowany przez NAWO drugi raport cień towarzyszący oficjalnemu dokumentowi rządowemu ukończonemu pod koniec 2006 roku ma 233 strony i jest rezultatem bardzo szerokich konsultacji społecznych przeprowadzonych na poziomie krajowym i lokalnym z grupami pracującymi na rzecz praw kobiet w różnych dziedzinach życia. Raport ten ewaluuje dyskryminujące praktyki wobec kobiet, odwołując się do każdego z artykułów Konwencji oraz gwarancji państwowych zapisanych w Konstytucji kraju. Wymienia także krytyczne obszary, które przyczyniają się do dyskryminacji i sugeruje akcje, które powinny być jak najszybciej podjęte, by dyskryminację wyeliminować.

W lutym 2007 20 ekspertek i aktywistek NAWO przedstawiło swój raport Komitetowi CEDAW w Nowym Jorku. Był to nieoceniony wkład

w uzupełnienie obrazu pozycji kobiet w Indiach, ze szczególnym uwzględnieniem grup najbardziej narażonych na dyskryminację (np: kasty nietykalnych, zakażonych wirusem HIV, analfabetek, żyjących poniżej granicy ubóstwa, etc...). Informacje zawarte w raporcie NAWO przełożyły się na rekomendacje Komitetu CEDAW dla rządu indyjskiego. Następny okres sprawozdania wypada na rok 2011. NAWO monitoruje postępy we wdrażaniu rekomendacji i odwołuje się do nich przy okazji ustalania nowych praw czy zapisów konstytucyjnych. Pracuje też z kobietami na poziomie lokalnym przygotowując się do następnego raportu cienia, który powinien być gotowy pod koniec roku 2010.

Więcej o pracy NAWO:

<http://www.nawoindia.org/>

Spółeczność lokalna, Women For Change (WFC), Zambia

Women for Change współpracuje ze społecznościami wiejskimi w Zambii na rzecz zrównoważonego i wrażliwego na płeć rozwoju na pozio-

mie lokalnym, który w konsekwencji przełożył się na zlikwidowanie wszelkich form ubóstwa. Od roku 1991 WFC stała się jedną z najbardziej wpływowych organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i równości płci w całym kraju.

WFC koncentruje swoje działania na 6 programach tematycznych: analizie sytuacji społecznej na terenach wiejskich ze względu na płeć, edukacji na temat praw człowieka, mikroprzedsiębiorczości i generowaniu dochodu, rzecznictwie w sprawie uwzględniania interesów osób cierpiących z powodu ubóstwa przy kształtowaniu polityk na poziomie lokalnym i krajowym, prawach dzieci i młodzieży oraz profilaktyce HIV/ AIDS.

WFC, aby zrealizować swoje cele włącza w swoje działania mężczyzn. Dla przykładu, po jednym z warsztatów uwrażliwiających mieszkańców na potrzeby i pozycję kobiet w społeczności chłopcy i mężczyźni z wioski w dystrykcie Lundazi we wschodniej Zambii, zdecydowali się promować równość płci przez instytucje „*mphala*”. *Mphala* to nieformalne wieczorne spotkania, na których męska część wioski dyskutuje o ważnych dla społeczności

Przedstawicielki lokalnej organizacji na rzecz praw kobiet w Murshidabad, Indie. Foto: Foto: Sanjay Kumar, Sewa Barath. © One World Action

Przedstawicielki lokalnej społeczności oraz reprezentanci Women For Change rozmawiają o sukcesie, jaki jedna z miejscowych kobiet odniosła w wyborach do władz lokalnych. Madzubuka, Zambia. Foto: Wendy Ngoma, © One World Action

sprawach. Zdecydowano, że jest to najlepsze miejsce do rozważań nad kwestiami równości oraz przekazywania młodym wiedzy o konsekwencjach, jakie przynosi dyskryminacja. Udało się w ten sposób zredukować negatywne praktyki, między innymi przemoc wobec kobiet usprawiedliwianą 'opłatą ślubną' dla ojca panny młodej, czy ograniczanie możliwości poruszania się dla dziewcząt w wieku szkolnym.

W ciągu ostatnich 18 lat WFC zrealizowało kilkadziesiąt projektów systematycznie rozszerzając teren swojego działania na coraz to nowe społeczności. Ewaluacja ich pracy wykazała znaczącą poprawę jakości życia na obszarach objętych działaniem organizacji. Nie udało by się to zapewne bez współpracy z europejskimi organizacjami pozarządowymi (np. One World Action, Wielka Brytania), które przez cały ten czas wspierały WFC finansowo oraz pomagały budować kompetencję ekspercką.

Więcej o pracy WFC: <http://www.wfc.org.zm/>

Networking, Koalicja KARAT: Europa Centralna, Wschodnia, Bałkany i Azja Centralna

KARAT jest koalicją ponad 50 organizacji kobiecych z 23 krajów regionu, które połączyły swoje siły dla większej efektywności w dochodzeniu do sprawiedliwości ekonomiczno-społecznej i praw człowieka z perspektywy płci. Wspólna aktywność daje bowiem siłę, motywację i lepszą widzialność prezentowanych problemów. Pozwala na dzielenie się informacjami i wsparcie w działaniach, które z uwagi na wspólną „socjalistyczną” przeszłość i podobieństwo kulturowe często jednocześnie dochodzą interesów kobiet z wielu krajów regionu jednocześnie.

KARAT realizuje swoje działania w ramach 4 programów tematycznych. Należą do nich: sprawiedliwość społeczno-ekonomiczna, prawa człowieka kobiet, współpraca rozwojowa

Natalia Mumladze, *Fighting with poverty, Georgia*.
© KARAT Coalition

Jedno ze zdjęć wystawy: Natalia Mumladze *Walcząc z Ubóstwem* (Gruzja), © Koalicja KARAT

z perspektywy płci oraz wzmocnienie koalicji regionalnej. Konsekwentnie prawie każdy z projektów KARATu ma charakter międzynarodowy i wdrażany jest wspólnie z organizacjami z regionu oraz z partnerskimi organizacjami działającymi na poziomie europejskim lub globalnym (np: *Women in Development Europe – WIDE*, *International Women’s Rights Action Watch Asia-Pacific – IWRAW Asia-Pacific*). „Networking” to osiągnięcie celów pomagając sobie nawzajem.

Jedną z najciekawszych inicjatyw KARATu w obszarze międzynarodowej współpracy na rzecz podnoszenia świadomości o wyzwaniach kobiet w krajach rozwijających się jest projekt: *Różne Spojrzenie Wspólna Wizja. Obraz sytuacji ekonomicznej kobiet z krajów rozwijających się Europy Wschodniej, Bałkanów oraz Azji Centralnej*. Działając wspólnie z organizacjami kobiecymi z Belgii, Niemiec, Słowacji, Gruzji i Macedonii udało się stworzyć wędrującą wystawę fotograficzną skomponowaną ze zdjęć nadesłanych przez pro-

fesjonalne i amatorskie fotografki z Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Macedonii, Mołdawii, Kazachstanu, Kirgizstanu, Serbii, Ukrainy i Uzbekistanu. Wystawa ukazuje kobiety w kontekście ich sytuacji ekonomicznej i walki z ubóstwem. Celem jest podniesienie wiedzy na ten temat wśród obywateli UE oraz zwrócenie uwagi decydentów na konieczność włączenia perspektywy płci do polityk kształtujących pomoc rozwojową dla krajów regionu. Wystawa podróżuje po Europie wzbudzając emocje i ciesząc się dużym zainteresowaniem zwiedzających. W listopadzie 2009 towarzyszyła obchodom 15 rocznicy przyjęcia Platformy Pekinńskiej w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Genewie.

Więcej o pracy KARATu:
<http://www.karat.org/>

Na zakończenie....

Walka z ubóstwem nie będzie skuteczna dopóki kobiety i mężczyźni nie będą cieszyć się takimi samymi szansami ekonomicznymi, równą pozycją społeczną oraz możliwością kontroli zasobów pozwalających na zaspokojenie życiowych potrzeb. Przeszkodą w rzeczywistym osiągnięciu równości płci są jednocześnie praktyki stosowane przez donatorów w ramach pomocy rozwojowej – niedostatecznie wrażliwej na płeć, jak również polityki i systemy społeczno-kulturowe w krajach, które pomoc otrzymują. Istnieje potrzeba ciągłego politycznego dialogu między krajami partnerskimi, nieustającej ewaluacji podejmowanych działań oraz współpracy ze społeczeństwem obywatelskim stojącym na straży interesów praw kobiet w krajach Północy i Południa.

Współpraca na rzecz rozwoju z perspektywy płci wymaga rzeczywistego wdrażania zasady *gender mainstreaming* oraz specyficznych akcji zorientowanych wyłącznie na promocję praw kobiet w celu wyrównania życiowych możliwości – *twin track approach*. Każdy z instrumentów na dodatek, musi być wrażliwy na specyficzną rzeczywistość kulturową w danym miejscu i czasie. Nie obędzie się także bez poparcia społecznego dla „kobieco zorientowanej” pomocy w krajach, które pomocy udzielają oraz akcji edukacyjnych w społecznościach do których ona dociera.

Kombinacja działań rzeczniczych z ODA, wsparciem dla organizacji kobiecych oraz akcjami edukacyjnymi wyznacza drogę dochodzenia do równości płci. Wyzwanie jest ogromne, ale nie jest niemożliwe. Od czasu przyjęcia Konwencji CEDAW 30 lat temu zmieniło się już bardzo wiele. Najwyższy więc czas pogratulować tym, dzięki którym pozytywne zmiany były możliwe i podwinąć rękawy do dalszej pracy. Miejmy więc nadzieję, że w kolejną rocznicę CEDAW będziemy mogli wskazać na kolejne osiągnięcia w dochodzeniu do realizacji prawa do rozwoju dla wszystkich kobiet na świecie.

Źródła informacji:

Wybrana Bibliografia:

Aid in support of gender equality and women's empowerment, OECD– DAC, June 2008
<http://www.oecd.org/dataoecd/40/7/42759705.pdf>

DAC Guiding Principles for Aid Effectiveness, Gender Equality and Women's Empowerment, DAC Senior Level Meeting, December 2008

DAC Guiding Principles for Aid Effectiveness, Gender Equality and Women's Empowerment
Gender Equity Index, Social Watch 2008
<http://www.karat.org/karat,7,15,en.html>

Jones Nicola, Rebecca Holmes, Jessica Espey, *Gender and the MDGs: A gender lens is vital for pro-poor results*, ODI Briefing Papers 42, September 2008
<http://www.odi.org.uk/resources/download/2386.pdf>

Pedwell Carolyn, Just Politics. *Women transforming political spaces*, One World Action 2008
<http://www.oneworldaction.org/Resources/One%20World%20Action/Documents/PDF/JustPoliticsReport.pdf>

Sen Amarataya Sen, *Rozwój i Wolność*, Poznań 2002

The Millenium Development Goals Report, UNDP 2008
<http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/The%20Millennium%20Development%20Goals%20Report%202008.pdf>

Helen Collinson, Helen Derbyshire, Brita Fernandez Schmidt, Tina Wallace, *Women's Rights and Gender Equality in the New Aid Environment and Civil Society Organizations. A Research Project of the UK Gender and Development Network*, January 2008
<http://www.gadnetwork.org.uk/pdfs/Jan08/GAD-Network-Report.pdf>

Strony internetowe na których można znaleźć dużo informacji o współpracy rozwojowej z perspektywy praw kobiet:

<http://socialwatch.org/>

<http://www.wide-network.org/>

<http://www.oneworldaction.org/>

<http://www.gendermatters.eu/>

<http://www.awid.org/>

<http://www.genderanddevelopment.org/>

<http://www.undp.org/women/>

<http://www.womenink.org/>

<http://www.womankind.org.uk/>

<http://www.bridge.ids.ac.uk/>

<http://www.siyanda.org/>

<http://www.unifem.org/>

http://publications.oxfam.org.uk/oxfam/policy_practice.asp

coalition
Karat
gender equality

